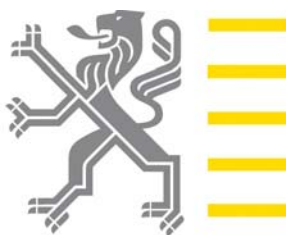

Vlaamse overheid

INSTITUUT VOOR
GEDRAGSWETENSCHAPPEN

**Onderzoek naar de behoefte aan
opvoedingsondersteuning
in de regio Tongeren**

Bie Nielandt

Tinne Mertens

Promotor: prof.dr. Mieke Van Haegendoren

Onderzoek in opdracht van Preventie Limburg,
Agentschap Jongerenwelzijn.

Met bijzondere dank aan alle ouders en andere
opvoedingsverantwoordelijken die meewerkten aan de
focusgroepen en hierdoor het materiaal leverden voor
dit onderzoek.

Met dank ook aan alle leden van de stuurgroep. Hun
inzet en betrokkenheid waren bepalend doorheen het
gehele proces. Als deskundigen in ondersteuning
konden zij inspireren en faciliteren zonder de
onderzoeksverantwoordelijkheid op enige wijze over te
nemen.

November 2007

1. INHOUDSOPGAVE

1.	Inhoudsopgave	4
2.	DEEL I: Situering.....	6
2.1.	Onderzoeksopzet	6
2.2.	Onderzoekskader	9
2.2.1	Wat is opvoedingsondersteuning?.....	9
2.2.2	Opvoedingsondersteuning en het actuele beleid	14
2.3.	Doelstellingen van het onderzoek	16
2.4.	Onderzoeksmethode.....	18
2.4.1	Focusgroep ouders.....	20
2.4.2	Focusgroep maatschappelijk kwetsbaren	21
2.4.3	Focusgroep 'onderwijs'	22
2.4.4	Focusgroep 'vrije tijd'	24
2.4.5	Focusgroep kinderopvang/Kind en Gezin	25
3.	DEEL II: Resultaten van het onderzoek.....	27
3.1.	De kenmerken van de opvoedingsvragen..	27
3.1.1	Wie stelt de vragen?.....	27
3.1.2	Aantal en oorzaken vragen.....	28
3.1.3	Welke vragen?	29
3.2.	Aard en omvang van de verkregen en geboden opvoedingsondersteuning	31

3.2.1	Ondersteuning vanuit het sociale netwerk .	32
3.2.2	Ondersteuning door professionelen.....	34
3.3.	Tevredenheid over de opvoedingsondersteuning	39
3.4.	Bijkomende wensen en behoeften	42
4.	DEEL III: Besluit en Aanbevelingen	44
4.1.	Besluit	44
4.1.1	Opvoedingsvragen	44
4.1.2	Opvoedingsondersteuning	45
4.2.	Aanbevelingen	51
4.2.1	Sociaal netwerk	51
4.2.2	Actoren in de professionele context	52
4.2.3	Behoefte aan bijkomend aanbod?.....	54
5.	Literatuur	56
6.	Bijlagen	58

2. DEEL I: SITUERING

2.1. Onderzoeksopzet

Opvoedingsondersteuning als maatschappelijke behoefte

Opvoedingsonzekerheid is een belangrijk aspect geworden van de gezinsopvoeding in onze samenleving. Ouders voelen zich vaak onzeker over hun opvoedkundige taak. Het wegvallen van de klassieke, eenduidige opvoedingsmodellen is daar niet vreemd aan. Ouders kunnen niet meer steunen op een vaste traditie van waarden en normen en worden geconfronteerd met een veelheid aan mogelijke waardepatronen en levensstijlen waaruit zij zelf, op autonome wijze, een keuze moeten maken. Bovendien wordt de band van gezinnen met familie, burens en vrienden lossen. Dit brengt de ondersteuning vanuit het sociale netwerk in gedrang (Colpin, H., Vandemeulebroecke, L., 2002).

De rol van opvoedingsondersteuning wordt in dit verhaal steeds belangrijker. Als men de stijgende instroom in de bijzondere jeugdbijstand bekijkt (zie de statistieken van het Vlaams Agentschap Jongerenwelzijn), dan lijken er meer kinderen en jongeren in problematische opvoedingssituaties te komen. Al moet hierbij opgemerkt worden dat de verhoogde instroom een complex gegeven is dat niet door één oorzaak verklaard kan worden. Maar los van de oorzaak, wordt de zinvolheid van en de behoefte aan opvoedingsondersteuning om opvoedingsproblemen te voorkomen, algemeen erkend (Vandemeulebroecke en Nijs, 2005).

De behoefte aan opvoedingsondersteuning in de regio Tongeren en omgeving

In de regionale omgevingsanalyse van Preventie Bijzondere jeugdbijstand Limburg – nu Preventie Limburg, Agentschap Jongerenwelzijn (2004)(Omgevingsanalyse i.f.v. de opmaak van het beleidsplan 2004-2008) blijkt uit verschillende indicatoren dat Zuid-Limburg een kansarmoede problematiek heeft. De indicatoren waar naar verwezen wordt zijn kleine woonkernen, verouderde bevolking en een tekort aan voorzieningen.

'Het effect dat het wegvallen van één dienst op de aantrekkingskracht van het dorp heeft, en dat dan weer resulteert in een verlaging van de rendabiliteit van een andere voorziening, wordt de "negatieve leefbaarheidspiraal" genoemd. Het totale leefbaarheidspijl in de kleine Haspengouwse plattelandskernen met een typische dorpsstructuur wordt erdoor bedreigd. Het blijkt duidelijk dat de economische ontwikkeling van een regio niet losgekoppeld kan worden van het globale pakket van voorzieningen.'

Op basis van deze omgevingsanalyse besliste Preventie Limburg, Agentschap Jongerenwelzijn om zich ook, en zeker niet alleen naar de centrumsteden, te richten op een mogelijk aanbod voor deze kwetsbare gebieden.

'De keuze voor Tongeren en omgeving werd bepaald door de vaststelling dat Zuid-Limburg qua hulp- en dienstverlening is opgedeeld in twee gebieden: de streek rondom Sint-Truiden en de streek rond Tongeren. In Sint-Truiden is er al een dynamiek rond opvoedingsondersteuning op gang gekomen (Project opvoedingsondersteuning St. Truiden - Poost), in Tongeren in mindere mate'.

Preventie Limburg, Agentschap Jongerenwelzijn schreef een regionale onderzoeksopdracht uit met als centraal thema:

'Een doelstelling van de doelgroepbevraging is om datgene in beeld te brengen wat deze landelijke regio specifiek maakt: In hoeverre heeft de hierboven geschetste 'negatieve leefbaarheidsspiraal' invloed op de opvoedings(ondersteunende) context in de regio? Zijn er m.b.t. de opvoeding van kinderen en jongeren in deze regio specifieke krachten aanwezig? Welke? Hoe zit het met het huidige opvoedingsondersteunende aanbod?

Hoe is dit georganiseerd? Hoe wordt de doelgroep bereikt? Wat zijn de sterktes van het aanbod? En wat de zwaktes? Waar kunnen we deze sterktes nog versterken? Waar kunnen we verbeteren?

2.2. Onderzoekskader

2.2.1 Wat is opvoedingsondersteuning?

Definitie

Volgens het decreet ¹ is opvoedingsondersteuning de laagdrempelige, gelaagde ondersteuning van opvoedingsverantwoordelijken bij de opvoeding van kinderen. In de visietekst² als bijlage bij de oproep naar projecten opvoedingswinkels is dit geformuleerd als 'de laagdrempelige activiteiten die tot doel hebben om de ontwikkelingskansen van het kind te vergroten door ondersteuning te bieden aan de opvoedingsverantwoordelijken waardoor hij of zij beter gewapend is om de opvoedingsopdracht te realiseren'.

Opvoeden wordt daarbij gezien als een complexe opdracht, beïnvloed door een wisselwerking van factoren. Concreet gaat het om kenmerken van het kind (zoals ontwikkelingsnoden, temperament), kenmerken van de ouder (bijvoorbeeld persoonlijkheid, opvoedingsgeschiedenis, opvattingen over opvoeding, opvoedingsvaardigheden) en de context waarbinnen de opvoeding plaatsvindt (partnerrelatie, buurt, maatschappij). Vanuit deze definitie is het duidelijk dat opvoedingsondersteuning niet alleen focust op de interactie tussen ouders en kinderen maar ook ruimer oog heeft voor de leefomgeving van kinderen.

---

¹ Decreet van 13 juli 2007 houdende de organisatie van opvoedingsondersteuning (B.S.14.VIII.2007)

² 'Bijlage 1: Visietekst en modaliteiten oproep' bij de oproep projecten opvoedingswinkels van 04-06-07.

Laagdrempelige activiteiten:

Opvoedingsondersteuning is al mogelijk bij gewone opvoedingsvragen waaruit een bepaalde onzekerheid kan blijken. Opvoedingsondersteuning vergroot de opvoedingsmogelijkheden en de kansen van gezinnen en voorkomt eventuele zwaardere problemen.

Opvoedingsverantwoordelijken:

De vertegenwoordigers van het ouderlijke gezag, de natuurlijke personen die een of meer kinderen op duurzame wijze of op regelmatige basis in feite onder hun bewaring hebben of bij wie het kind geplaatst is door bemiddeling of ten laste van een overheid, en de professionelen of vrijwilligers die op grond van hun activiteiten mee verantwoordelijk zijn voor de opvoeding van meerdere kinderen.

Kinderen:

Zoals gedefinieerd in artikel 1 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het kind: 'ieder mens jonger dan 18 jaar, tenzij volgens het op het kind van toepassing zijnde recht de meerderjarigheid eerder wordt bereikt'.

Opvoedingsondersteuning versus hulpverlening

Preventie en hulpverlening zijn een continuüm van activiteiten die zich op dezelfde thema's richten. Preventie wil 'problemen' voorkomen en het 'probleemoplossend vermogen versterken', waar hulpverlening de problemen 'remedieert' en in de mate van het mogelijke hierbij ook het 'probleemoplossend vermogen versterkt'. Voor de beleidsverantwoordelijken en de professionele instanties is dit onderscheid tussen preventie en hulpverlening belangrijk, het is

een onderscheid naar bevoegdheden. In de praktijk echter is de lijn niet altijd zo scherp en zeker niet in de beleving van wie een hulpvraag heeft.

Kousemaker en Timmers-Huigens (1985) doen een poging om, voor het thema opvoeding, op een pragmatische manier een onderscheid tussen beide te maken. Zij onderscheiden, op basis van het criterium 'ernst', vier types van vragen met betrekking tot de opvoeding. Dit geeft vier types van opvoedingssituaties, waar ook geëigende interventies tegenover staan. De minst 'ernstige' is een vraag die vertrekt vanuit een *gewone opvoedingssituatie* en die duidelijk tot het terrein van de opvoedingsondersteuning (preventie) behoort. Hierna volgen vragen vanuit een *opvoedingsspanning*; voor de betrokkenen is de situatie ernstiger want ze veroorzaakt spanning tussen de betrokkenen. Ook deze situaties behoren tot het terrein van de opvoedingsondersteuning. Zij zijn vaak, en dat is het uitgangspunt, door middel van goed advies en ondersteuning op te lossen. Hetzelfde geldt in sommige gevallen voor situaties die door de betrokkenen aangevoeld worden als een *opvoedingscrisis*, maar hier is de ernst van het probleem dat zich voordoet groter en dit kan leiden tot een *opvoedingsnood*. Bij de meer ernstige problemen in crisis en in nood, zit je op het terrein van hulpverlening door gespecialiseerde voorzieningen.

Het inzicht van dit model is dat niet de bevoegdheden van instanties, maar de gradatie van probleemperceptie bij opvoedingsverantwoordelijken, richtinggevend is.

Opvoedingsondersteuning richt zich op alle ouders en andere opvoeders en wordt in algemene voorzieningen aangeboden. Opvoedingshulp echter richt zich op ouders/opvoeders met vragen die een intensieve, gespecialiseerde aanpak vragen en wordt in

gespecialiseerde voorzieningen aangeboden. De vraag blijft natuurlijk wanneer opvoedingsondersteuning opvoedingshulp wordt. De criteria om beide van elkaar te onderscheiden, blijven arbitrair. De afbakening tussen beide mag idealiter ook niet te strikt zijn. Er is een tussenzone nodig waar zowel de algemene voorzieningen van de opvoedingsondersteuning als de meer gespecialiseerde voorzieningen van de opvoedingshulp zich in bewegen. Deze tussenzone kan dan fungeren als ruimte voor netwerkvorming tussen beide werkvormen en als experimenteerruimte. Algemene voorzieningen en hulpverleningsinitiatieven kunnen er elkaar ontmoeten. Zo kan men nieuwe vormen van opvoedingsondersteuning ontwikkelen en verbinding leggen. Dit laatste is van belang om een vlotte doorverwijzing van ondersteuning naar hulp en omgekeerd mogelijk te maken (Vandemeulebroecke en Nijs, 2005).

Doelstelling

Het uiteindelijke doel van opvoedingsondersteuning is de opvoedingsmogelijkheden en –kansen van gezinnen te vergroten en problemen te voorkomen. Door opvoedingsverantwoordelijken te ondersteunen bij eenvoudige vragen, versterkt men hun competentie, vaardigheden en draagkracht. Dit maakt hen weerbaarder en zo kunnen opvoedingsproblemen vermeden worden. Opvoedingsondersteuning vermindert ook de draaglast van opvoedingsverantwoordelijken door spanningen tijdig te signaleren en praktische hulp of steun te bieden en door het sociale netwerk rondom gezinnen te versterken.

Uitgangspunten

Belangrijke uitgangspunten bij opvoedingsondersteuning zijn:

- laagdrempelige ondersteuning: gemakkelijk bereikbaar, niet-stigmatiserend, vrijblijvend, cultuursensitief en betaalbaar,
- vraaggericht en participatief werken, uitgaande van de vragen en behoeften van de opvoedingsverantwoordelijken en bij het aanbod de opvoedingsverantwoordelijken en de experts die met deze groepen werken, mee inschakelen,
- empowerment: aansluiten bij de al aanwezige deskundigheid en de opvoedende activeren om zelf mee te zoeken naar gepaste antwoorden en het erkennen en versterken van opvoedingsverantwoordelijken in hun eigen rol als opvoeder,
- ondersteuning op maat: het ernstig nemen van elke opvoedingsvraag en een gepast antwoord geven,
- contextueel en multisystemisch werken: opvoedvragen worden niet simpelweg bekeken tegen de achtergrond van ouder-kind interactie, maar steeds in de context waarin ze naar voren komen. Multisystemisch werken impliceert dat eventueel op verschillende domeinen parallelle acties lopen (bijvoorbeeld op het domein van huisvesting, psychische problemen van de ouders). Het spreekt voor zich dat dit het domein van opvoedingsondersteuning overstijgt maar dat doorverwijzing dan op zijn plaats is,
- methodisch werken: doordacht te werk gaan waarbij vragen worden geanalyseerd, nagedacht wordt over doelstellingen, strategieën...,
- lokaal niveau: aanbod afgestemd op de lokale noden.

2.2.2 Opvoedingsondersteuning en het actuele beleid

Opvoedingsondersteuning maakt deel uit van het Vlaamse gezins- en welzijnsbeleid.

In het regeerakkoord van de Vlaamse Regering 2004-2009 (Vlaamse Regering, 2004), werd er al gewag gemaakt van opvoedingsondersteuning: *“We kiezen voor een ondersteuning van diegenen die verantwoordelijkheid dragen voor anderen. Hiertoe versterken we de opvoedings- en gezinsondersteuning als belangrijke schakel in preventie en in begeleiding van gezinnen.”* In het Globaal Plan jeugdzorg van toenmalig Vlaams minister voor welzijn en gezin, Inge Vervotte, werd de differentiatie en uitbreiding van het aanbod aan opvoedingsondersteuning als één van de zes beleidskeuzen met betrekking tot jeugdzorg vooropgesteld (Vervotte, 2005b).

De commissie welzijn van het Vlaamse parlement finaliseerde in juni 2007 de bespreking over een voorstel van decreet opvoedingsondersteuning. Het parlement stemde dit decreet op 10 juli 2007 (publicatie in Belgisch Staatsblad 14-08-07).

Dit nieuwe Vlaamse decreet zorgt voor de lokale verankering van opvoedingsondersteuning.

Het aanbod moet concreet vorm en inhoud krijgen door een samenwerking tussen actoren uit de welzijn- en gezondheidszorg, het onderwijs en de socio-culturele sector en de lokale, provinciale

en Vlaamse overheden. Hiertoe voorziet het decreet in lokale coördinatoren opvoedingsondersteuning, het lokaal overleg opvoedingsondersteuning, de opvoedingswinkels met kwaliteitslabel, Vlaamse coördinatoren en bovenlokaal overleg, steunpunten opvoedingsondersteuning en het Vlaams Expertisecentrum.³

Spil van de planning en de activiteiten is het lokaal overleg opvoedingsondersteuning. *'Dit vervult minstens de volgende opdrachten:*

- 1. bereidt het lokaal sociaal beleidsplan en de evaluatie ervan voor, met betrekking tot opvoedingsondersteuning;*
- 2. ontwikkelt op basis van afstemming en samenwerking de acties rond opvoedingsondersteuning die in het lokaal sociaal beleidsplan zijn opgenomen;*
- 3. zorgt, op basis van afstemming en samenwerking, voor de informatieverstrekking en de sensibilisatie rond het opvoeden van kinderen en de vroegtijdige detectie van opvoedingsonzekerheid of opvoedingsproblemen;*
- 4. werkt mee aan de afstemming op bovenlokaal niveau van het aanbod aan opvoedingsondersteuning.*

Wat betreft een bruikbaar concept voor opvoedingsondersteuning vraagt het beleid naar evidence based programma's. Een daarvan, waarnaar ook in visieteksten verwezen wordt, is het Australische model "Triple P" (positive parenting program), over de promotie van positief ouderschap. Ook toenmalig minister Vervotte refereert hiernaar als een bruikbaar concept en steunde een proefproject voor training van 500 Antwerpse hulpverleners in dit programma. Triple P

---

³ Toelichting bij het voorstel van decreet houdende de organisatie van opvoedingsondersteuning, 2007.

is een laagdrempelige en integrale aanpak en heeft tot doel ernstige gedrags-, emotionele en ontwikkelingsproblemen te voorkomen door kennis, vaardigheden en vertrouwen bij ouders te verhogen. Het programma omvat vijf niveaus waarop interventiestrategieën geplaatst worden die toenemen in intensiteit naargelang de vraag en/of problematiek van kind en ouder. De interventiestrategieën gaan van sensibiliseren, over het beantwoorden van concrete opvoedingsvragen, vaardigheidstrainingen, groepsaanbod tot hulpverlening.

2.3. Doelstellingen van het onderzoek

Met dit behoefteonderzoek wil Preventie Limburg, Agentschap Jongerenwelzijn zich een beter inzicht verschaffen in de opvoedingscontext (vragen en problemen, noden op vlak van ondersteuning) van opvoedingsverantwoordelijken in Tongeren en omgeving.

Dit om het bestaande ondersteuningsaanbod te optimaliseren (afstemmen, leemtes invullen,...) in nauw overleg met de betrokken actoren.

Het betreft hier uitdrukkelijk niet een hulpverleningsaanbod, maar een ondersteuningsaanbod, waarmee ingespeeld kan worden in opvoedsituaties waar er nog geen sprake is van opvoedingsnood. Het aanbod wil antwoord (ondersteuning) geven op eenvoudige vragen en prille problemen in het opvoedproces, om zo de zelfstandigheid en opvoedingsvaardigheden te vergroten (weerbaarheid vergroten) en zo hulpverlening in verder gevorderde opvoedingsproblemen, -crises en -noden te voorkomen.

De doelgroep is: 'de opvoedingsverantwoordelijken in de regio.' Dit is een ruime definitie en dat is ook zo bedoeld. Opvoeding is immers een proces waar naast en samen met de ouderfiguren (pleegouders, adoptieouders, e.d.) ook alle maatschappelijke actoren een rol spelen. In dat opzicht worden zowel ouderfiguren als de kinderopvangsector, onderwijs en de vrije tijdsector als betrokken actoren vermeld.

De doelgroep is niet enkel ruim maar ook heterogeen. Zo is de positie van de vrijetijdssector in beginsel verschillend van die van onderwijs of de erkende kinderopvang. Zij zijn allen betrokken partners bij opvoedingsondersteuning maar allen vanuit een andere invalshoek en benadering. Het is dus onmogelijk om hen, samen met ouders, als één doelgroep te behandelen in het kader van onderzoek. Om recht te doen aan een aanbod 'op maat' moet ook een (behoefte)onderzoek juist die nuances van de gediversifieerde doelgroep in kaart kunnen brengen en meenemen in de interpretaties.

De vragen waar dit onderzoek een antwoord op zoekt, zijn:

- welke zijn de *kenmerken* van opvoedingsvragen?
- wat is de *aard en de omvang* van de ondersteuning die men al heeft?
- hoe *tevreden* is men met het aanbod?
- welke *bijkomende wensen en behoeften* zijn er op het vlak van ondersteuning?

2.4. Onderzoeksmethode

De complexiteit van het thema heeft nood aan een onderzoeksmethode die toelaat om die complexiteit te hanteren en de verschillende visies aan bod te laten komen, uit te diepen en naast elkaar te leggen. Om deze reden werd het onderzoek kwalitatief uitgevoerd. In overleg met de stuurgroep⁴ werd gekozen voor een exploratief onderzoek waarbij alle actoren aan het woord komen. Hun visie en mening vormen het empirische materiaal voor dit onderzoek.

In voorbereiding van de focusgroepen namen we vier diepte-interviews af van deskundigen⁵ uit het werkveld. We organiseerden vijf focusgroepen: onderwijsveld, ouders, vrije tijd, kinderopvang – Kind en Gezin en maatschappelijk kwetsbaren.

Een voordeel van deze methode is dat we niet enkel de ‘meningen’ of oppervlaktestructuur van het onderzoeksveld in beeld brengen maar dat we binnen de opeenvolgende focusgroepen de kans bieden tot reflectie op voorlopige bevindingen en resultaten en op deze wijze steeds verder ‘exploreren’ en ‘construeren’ (voortbouwen op verkregen informatie).

Exploratief onderzoek vertrekt niet van een vooropgestelde hypothese. Verwacht geen statistische analyses noch grafieken noch validiteit zoals in gerandomiseerd en gecontroleerd kwantitatief

---

⁴ Samenstelling zie in bijlage

⁵ Riet Koninckx-Gezinsbond, Stijn Vliegen-Jeugdendienst Tongeren, Nathalie Francois-K&G, Carina Thomis-LOP Tongeren.

onderzoek. Dit onderzoek geeft vorm aan het begrip 'opvoedingsondersteuning' in de regio, aan de hand van empirisch materiaal. Maar het resultaat is geen enig en vaststaand 'feit'.

Daar het aantal focusgroepen en de deelnemers aan de focusgroepen beperkt is, is geen systematische analyse toegepast door middel van elektronische tekstanalyse. Alle focusgroepen werden na akkoord van de deelnemers integraal opgenomen op audiocassettes en naderhand uitgetypt. Dit vormde het bronmateriaal voor de manuele analyses.

Deze analyse gebeurde op basis van de antwoorden op de richtinggevende vragen.

In een eerste fase werden de antwoorden op de vragen gemarkeerd en descriptief, over de verschillende focusgroepen heen, bij elkaar gebracht.

Daarop volgde de synthese waarbij gezocht is naar een dieper inzicht en naar een ruimere contextuele benadering. Deze synthese, die verwerkt is in de besluiten en aanbevelingen, overstijgt het louter beschrijvende niveau en biedt de interpretatieve meerwaarde.

Het samenstellen van de focusgroepen, het formuleren van de juiste richtinggevende vragen en het samenstellen van de gespreksgids⁶ gebeurde in nauw overleg met de opdrachtgever, de stuurgroep en met sleutelfiguren uit het werkveld.

---

⁶ Zie bijlage

2.4.1 Focusgroep ouders

Waarom een focusgroep met ouders?

Ouders zijn de primaire opvoedingsverantwoordelijken. Het beleid rond opvoedingsondersteuning is dan ook in de eerste plaats, doch niet uitsluitend, gericht op de ouders en het gezin. Het spreekt voor zich dat het begrip 'ouders' in opvoedingsondersteuning een verscheidenheid aan gezinsvormen (alleenstaande ouders, grootouders, co ouderschap, nieuw samengestelde gezinnen,...) dekt.

Samenstelling van de focusgroep

Aan de focusgroep met ouders namen tien (groot)ouders deel: acht vrouwen en twee mannen. Alle respondenten hebben kinderen, twee respondenten hebben ook kleinkinderen. Eén van de respondenten was in het verleden pleegouder. Bij de vrouwen zijn er zowel gescheiden als gehuwde(n) en ook een weduwe. De beroepssituatie is divers (zowel werkend als niet werkend of gepensioneerd) alsook de leeftijd. Eén vrouw heeft ook pleegkinderen.

2.4.2 Focusgroep maatschappelijk kwetsbaren

Waarom een focusgroep met maatschappelijk kwetsbaren?

De stuurgroep opteerde ervoor om een extra focusgroep te organiseren met maatschappelijk kwetsbaren. Is dit nodig? Eigenlijk zijn het voor opvoedingsondersteuning ouders als alle anderen. Het is zeker niet de bedoeling hen te stigmatiseren. Dit sluit aan bij de typering van de Franse socioloog Robert Castel waar hij zegt dat maatschappelijke uitsluiting een proces is dat de hele samenleving karakteriseert, het gaat om structurele kenmerken van de maatschappelijke organisatie en *'het hart van de problematiek van de uitsluiting is niet daar waar de uitgesloten zich bevinden'*. Maar ondanks het feit dat kwetsbaarheid een gevaar is voor de volledige samenleving is er de realiteit dat *'hoe zwakker men staat, hoe groter het risico op kwetsing en de kans om in een systeem van uitsluitingen terecht te komen'*. Wie kwetsbaar is wordt het hardst geraakt. Uit onderzoek blijkt ook dat zij moeilijker toegang vinden tot professionele instanties dan niet- of minder-kwetsbaren. Lode Walgrave (1996): *'maatschappelijke kwetsbaarheid is een cumulatie van negatieve ervaringen en contacten met maatschappelijke instellingen die leidt tot een ongunstig maatschappelijk perspectief'*. Bovendien zou het persoonlijke, informele netwerk waarbinnen zij zich bewegen, minder groot zijn. Dat maakt de kans op ondersteuning vanuit de eigen kring kleiner en bijgevolg de behoefte aan externe ondersteuning des te groter.

Samenstelling van de focusgroep

Het was een moeilijke groep om samen te brengen omdat er geen opbouwwerk is in Tongeren. Het is ook moeilijk om dé groep van maatschappelijk kwetsbaren te vatten in één structuur. Hiervoor werd beroep gedaan op een gespecialiseerd aanbod basiseducatie. Er namen vijf anderstaligen deel aan deze focusgroep: vier vrouwen en één man. Ze zijn alle vijf recentelijk ingeweken. Eén van hen is illegaal in ons land. De vier vrouwen hebben alle vier één of meerdere kinderen en zijn getrouwd, drie van hen met een Belgische man.

2.4.3 Focusgroep 'onderwijs'

Waarom een focusgroep 'onderwijs'?

Uit diverse onderzoeken (Colpin en Vandemeulebroecke, 2002 & Snyers en Colpin, 2001) blijkt dat ouders voor opvoedingsondersteuning in de eerste plaats beroep doen op personen uit het sociale netwerk: de partner, maar ook familieleden, vrienden, burens... Wanneer ouders met opvoedingsvragen gebruik maken van het professionele circuit, richten ze zich tot professionals waarmee ze in hun dagelijkse leven in contact komen. De school is een dergelijke professionele context. In het kader van de tendens tot zorgverbreding in het Vlaamse onderwijs, hoort opvoedingsondersteuning ook tot één van de kerntaken van scholen en CLB's. Het persoonlijke contact tussen

ouders en leerkracht (en ook CLB-medewerkers) is een centraal instrument voor opvoedingsondersteuning vanuit de school. Zowel in het dagelijkse informele contact als tijdens de meer formele overlegmomenten (bijvoorbeeld oudercontacten met leerkrachten) kunnen ouders informatie of adviezen krijgen. Die gesprekken kunnen ouders ook belangrijke emotionele steun bieden (Colpin, 2001).

Samenstelling van de focusgroep

Aan de focusgroep onderwijsveld namen tien respondenten deel: drie vertegenwoordigden de Tongerse CLB's, één het kleuteronderwijs in de regio, drie het lagere onderwijs en drie het secundaire onderwijs. Vijf van deze respondenten werken voor het gemeenschapsonderwijs en de andere vijf voor het vrij onderwijs. Zowel TSO, BSO als bijzonder onderwijs zijn vertegenwoordigd. Ook zorgcoördinatoren en een GOK-leerkracht (Lager Onderwijs) namen deel, evenals een leerlingenbegeleider uit het buitengewone secundair onderwijs. Het is de veronderstelling dat zij in deze functie extra aandacht hebben, of aanspreekpunt zijn, voor opvoedingsondersteuning op school.

2.4.4 Focusgroep 'vrije tijd'

Waarom een focusgroep 'vrije tijd'?

Met dit behoefteonderzoek willen we een beter inzicht verschaffen in de opvoedingscontext waarin ouders en jongeren zich bewegen. Vrije tijd is een onderdeel van de leefwereld. Bovendien hebben verantwoordelijken van jeugddiensten, jeugdverenigingen en sportdiensten veel contact met jongeren, en dit vanuit een heel aparte invalshoek, namelijk die van de leeftijdgenoten.

Samenstelling van de focusgroep

Een belangrijke actor in de vrije tijd sector zijn jeugdverenigingen. Deze berusten voor het merendeel op vrijwilligerswerk. Hierdoor bleek hun aanspreekbaarheid niet gemakkelijk te zijn.

Er namen drie vrouwen en één man deel aan de **focusgroep over vrije tijd**. Oorspronkelijk hadden zeven respondenten toegezegd. Drie personen waren afwezig zonder verwittigen. Dit waren vertegenwoordigers van jeugdverenigingen uit de regio Tongeren.

2.4.5 Focusgroep kinderopvang/Kind en Gezin

Waarom een focusgroep kinderopvang/Kind en Gezin?

De missie van K&G luidt: *'Kind en Gezin wil, samen met haar partners, voor elk kind, waar en hoe het ook geboren is of opgroeit, zoveel mogelijk kansen creëren'*.

De dienstverlening op het vlak van 'preventieve gezinsondersteuning' van K&G bereikt in principe alle jonge kinderen in Vlaanderen en ook kinderopvang heeft een belangrijke plaats in de tijdsbesteding van jonge kinderen.⁷ Binnen Kind en Gezin werd een concept uitgewerkt voor een gediversifieerd aanbod opvoedingsondersteuning vanuit Kind & Gezin en haar partners. Binnen dit aanbod worden vier verschillende niveaus onderscheiden. Het eerste niveau, de basisfuncties, bieden opvoedingsondersteuning aan alle gezinnen in gewone opvoedingsituaties. Het gaat hier bijvoorbeeld om de huisbezoeken en consulten op de consultatiebureaus. Daar rond situeren zich de plusfuncties, die een aanbod aanbieden aan gezinnen met specifieke kenmerken, maar die niet noodzakelijk risico's inhouden voor de kinderen. Het derde niveau zijn de superplusfuncties, die ondersteuning aanbieden aan gezinnen met risico's op een ernstig verstoorde opvoedingssituatie. Het aanbod op dit vlak situeert zich binnen de centra voor kinderzorg en gezinsondersteuning en de diensten voor gezinsplaatsing. Het laatste niveau ten slotte is de

---

⁷ Het kind in Vlaanderen, 2006: 55,7% van de kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar maakt regelmatig gebruik van kinderopvang.

nood aan hulpverlening en dit valt buiten het domein van Kind en Gezin.

Samenstelling van de focusgroep

Er namen vijf vrouwen deel aan de focusgroep over kinderopvang en Kind en Gezin. Oorspronkelijk hadden acht respondenten toegezegd. Twee van hen belden de avond zelf met de boodschap dat ze verhinderd waren, één genodigde daagde niet op. Twee van de aanwezigen zijn onthaalmoeder en twee zijn vrijwilliger bij Kind en Preventie⁸ De vijfde vertegenwoordiger in deze groep is als sociaal verpleegkundige tewerkgesteld bij K&G.

---

⁸ Organiserend bestuur (vzw) van consultatiebureaus en inloopteams, erkend door K&G.

3. DEEL II: RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK

Tenzij anders vermeld zijn de standpunten en meningen die weergegeven onder het hoofdstuk 'resultaten', rechtstreeks (descriptief) afkomstig uit de gesprekken in de focusgroepen.

3.1. De kenmerken van de opvoedingsvragen

In de focusgroepen maken de respondenten weinig of geen onderscheid tussen hulpverlening en preventie, tussen opvoedingsproblemen en opvoedingsspanningen of -vragen. Dit blijkt uit hun voorbeelden die zowel betrekking hebben op vragen naar ondersteuning als naar probleemsituaties en opvoedingscrisissen.

3.1.1   Wie stelt de vragen?

Uit de focusgroep kinderopvang leren we dat er een groep ouders is die veel opvoedingsvragen stelt en een andere groep, die niet kan worden aangezet om vragen te stellen of om opvoedingsadviezen op te volgen. Hoger opgeleide ouders zouden volgens de professionele opvoedingsverantwoordelijken, zijnde de onthaalmoeders, meer en andere vragen stellen dan lager opgeleide ouders. Hoger geschoolden stellen vragen naar praktisch advies, bijvoorbeeld: 'hoe maak ik een fles?' Dit maakt hun vragen gemakkelijk te beantwoorden.

Dit onderscheid kwam niet naar voren in de focusgroep met maatschappelijk kwetsbaren. De vragen die in deze groep naar voren kwamen zijn ook de praktische vragen rond 'slapen en voeding'.

Ouders die al met de restrictieve kanten van voorzieningen in aanraking zijn gekomen zouden instanties wantrouwen. Dit kwam naar voren in de focusgroep K&G. In hun ervaring krijgen ze minder vragen van ouders met sociaal-maatschappelijke problemen. Dit fenomeen wordt door Walgrave (1996) als volgt beschreven *'Maatschappelijk kwetsbaar zijn diegenen die in contact komen met maatschappelijke instellingen en telkens te maken krijgen met controlerende en sanctionerende aspecten van instellingen en minder genieten van het positieve aanbod ervan'*.

3.1.2 Aantal en oorzaken vragen

In alle focusgroepen zien professionele en vrijwillige ondersteuners een toename van het aantal opvoedingsvragen. Of dit een signaal is van een stijgend aantal opvoedingsspanningen, of van een lagere meldingsdrempel is voor hen niet duidelijk.

Over de reden van de toename spreekt men zich niet uit maar wel over de oorzaak van vragen. Volgens deelnemers in alle focusgroepen ligt aan de basis van een vraag naar ondersteuning een zekere 'onzekerheid' of 'twijfel'. Een veel gegeven voorbeeld is de onzekerheid naar aanleiding van de geboorte van een eerste kind. Ook voor professionele opvoedingsverantwoordelijken zoals de leerkrachten en onthaalouders is onzekerheid de aanleiding tot het

zoeken naar ondersteuning. Een opvoedingsvraag is volgens de betrokkenen daardoor vaak een vraag naar begrip en bevestiging. Opvoedingsverantwoordelijken zoeken naar een klankbord.

Opvoedingsspanningen binnen het gezin zijn volgens de respondenten van verschillende focusgroepen ook het gevolg van tijdsdruk in tweeverdienergezinnen. Bij gescheiden ouders zien zij als oorzaak vooral een probleem van onvoldoende communicatie tussen de ouders. Verder wordt gezegd dat 'ouders te veel activiteiten willen doen met hun kinderen.'

In de focusgroep onderwijs ziet men naast de opvoedingsonzekerheid ook een gebrek aan weerbaarheid, bijvoorbeeld tegenover 'professionals' zoals de dokter. Ouders durven niet ingaan tegen een advies waar zij eigenlijk niet achter staan en dit roept spanning op. Een doel van opvoedingsondersteuning is dan deze ouders meer weerbaar te maken.

3.1.3 Welke vragen?

Opvoedingsvragen zijn heel divers van aard. De opvoedingsvragen die aan bod kwamen tijdens de focusgroepen betreffen allerlei opvoedingsterreinen. Afhankelijk van de leeftijd van het kind, bestrijken ze andere terreinen. Bij kinderen op schoolleeftijd (6-14 jaar) betreffen de vragen het gedrag van de kinderen op school of in de klas, studiekeuze, de punten op het rapport, huiswerk en leerproblemen. Bij jonge kinderen (0-5jaar) gaan de vragen over

slaap- en eetgewoonten, de koppigheidsfase, taalvaardigheid en de motorische ontwikkeling van het kind.

Alleenstaande ouders hebben dezelfde vragen als de andere ouders. Ze worden daarbij geconfronteerd met opvoedingsvragen of – spanningen die het gevolg zijn van de unieke opvoedingsverantwoordelijkheid. Ook de confrontatie met verlies van de partner door overlijden of scheiding, kan voor onzekerheid in de opvoeding zorgen. Zij staan er alleen voor, hun behoefte aan ondersteuning geboden door ‘externen’ is, volgens de deelnemers, over het algemeen groter dan in andere gezinnen.

Ook leerkrachten, andere professionelen en vrijwilligers stellen opvoedingsvragen. De vragen die door leerkrachten worden gesteld, gaan nogal eens over ‘tucht’ in de klas. Ouders stellen vragen over ‘grenzen stellen’ en ‘structuur bieden’. In essentie is dit hetzelfde thema.

Het is de ervaring van de respondenten van de focusgroep vrije tijd dat er veel schroom heerst bij ouders om opvoedingsvragen te stellen. Ouders stellen daarom hun vragen vaak niet rechtstreeks. Ze ‘vermommen’ hun vraag naar opvoedingsadvies als een vraag naar informatie die niet onmiddellijk op henzelf betrekking heeft.

Uit de focusgroep met ouders bleek echter niet dat zij schroom hebben om opvoedingsvragen te stellen. Enkele respondenten kregen in het verleden echter negatieve commentaar op het feit dat ze ondersteuning hadden gezocht. In hun ervaring worden zij niet altijd aangemoedigd om met hun vragen naar buiten te komen.

Als bemerking in de rand noteren we dat het niet uitgesloten is dat de ouders die deelnamen aan de focusgroep net deze ouders zijn die er geen probleem mee hebben om hun onzekerheden in de opvoeding van hun kinderen te bespreken.

3.2. Aard en omvang van de verkregen en geboden opvoedingsondersteuning

Zoals blijkt uit ander onderzoek, gaan ouders en opvoeders met vragen en onzekerheden in de eerste plaats raad vragen bij familie en vrienden (Vandemeulebroecke en Nijs, 2005). Het informele netwerk vormt dus een belangrijke basis van opvoedingsondersteuning. Formele of geïnstitutionaliseerde ondersteuning is van belang zodra dit informele netwerk ontbreekt of als men verkiest professioneel advies in te winnen. Dit wordt bevestigd door de deelnemers. Na het informele netwerk komen volgens hen professionele ondersteuners die dicht bij de ouders en het kind staan: de huisarts, maar ook leerkrachten. Pas nadat gebleken is dat deze ondersteuning niet voldoende is, richten ouders zich naar 'instanties' waar zij (nog) geen persoonlijk contact mee hebben.

Bij het bespreken van de al aanwezige krachten van opvoedingsondersteuning, merken we dat het onderscheid tussen het preventieve luik en hulpverlening, niet aanwezig is in de hoofden van de respondenten. Of niet afgelijnd. Impliciet geven zij wel aan dat er een onderscheid is en dat het een continuüm betreft, want zij zien het voordeel van 'opvoedingsondersteuning' in het

'voorkomen van opvoedingsproblemen en het terecht komen in de hulpverlening'.

3.2.1   Ondersteuning vanuit het sociale netwerk

Ouders hebben volgens de respondenten vaak nood aan een uitlaatklep. Dat vinden zij in de eerste plaats bij familie, vrienden en collega's. Ondersteuning bieden, houdt dan concreet in een luisterend oor en geruststelling bieden.

Indien men een partner heeft waarmee men samenwoont, dan is die het eerste aanspreekpunt. De alleenstaande ouders zoeken elders ondersteuning, dit zijn vaak broers of zussen en vrienden. Maar ook ouders met partner bespreken hun opvoedingservaringen met broers, zussen en vrienden. De eigen ouders worden minder vaak genoemd als klankbord. Blijkbaar wordt er ook op het werk gesproken over de ervaringen met de kinderen en komen zo opvoedingsvragen of spanningen aan bod.

Opvoedingsverantwoordelijken hebben behoefte aan ervaringsuitwisseling met andere opvoedingsverantwoordelijken die in dezelfde opvoedingscontext zitten. Dit kunnen de andere mama's aan de schoolpoort zijn, burens of vriendinnen. Ouders in de groep maatschappelijk kwetsbaren zeggen dit minder ter beschikking te hebben en zouden een georganiseerd groepsaanbod (zoals in het focusgesprek) zeker waarderen. Maar ook de ouders in de andere groepen vragen naar een georganiseerd groepsaanbod waardoor

deze informele ervaringsuitwisseling nog meer mogelijk wordt. Voorbeeld waarnaar verwezen wordt is een 'moedergroep'.

De respondenten hebben het soms moeilijk met het ondersteunen van personen uit het persoonlijke netwerk. Ze vinden het moeilijk en zelfs gevaarlijk om opvoedingsadvies te geven aan anderen. Ze vrezen immers de bal mis te slaan en medeverantwoordelijk te worden voor eventuele opvoedingsproblemen. Ondersteuning bieden betekent voornamelijk 'een luisterend oor' bieden en eigen ervaringen delen. Soms hebben ze bijkomende informatie of opleiding nodig, die zoeken ze dan in boeken of op het internet. Er zijn deelnemers die verwijzen naar de fora waar ouders met elkaar communiceren en ervaringen uitwisselen. Dit is voor hen een deel van hun informeel netwerk rond opvoedingsondersteuning.

3.2.2   Ondersteuning door professionelen

We overlopen eerst bij welke professionelen men terecht kon.
Daarna bekijken we hoe die ondersteuning vorm kreeg.

Waar vindt men ondersteuning?

Huisarts

Ouders stellen volgens de respondenten vaak hun vragen aan de huisarts. De huisarts is volgens hen ook de persoon die kort bij het gezin staat en zo eventuele spanningen bespreekbaar kan maken. Ook de maatschappelijk kwetsbare respondenten hebben veel contact met de huisarts in verband met opvoedingsadvies.

Onthaalouders

De onthaalouders die deelnamen aan de focusgroep kinderopvang, streven een partnerschap na met de ouders van het kind. Ze willen mee opvoeden maar erkennen de primaire opvoedingsverantwoordelijkheid van de ouder. Doordat het kind veel tijd bij hen doorbrengt hebben ze een goed zicht op het gedrag en het welzijn van het kind, ze zijn dan ook een logisch aanspreekpunt voor ongeruste ouders.

Kind en gezin

Ouders stellen tijdens de consultaties van en de huisbezoeken door Kind en Gezin opvoedingsvragen aan de arts of verpleegkundige. De meest gestelde opvoedingsvragen handelen over het eet- en slaapgedrag van het kind, koppigheid van jonge peuters, zindelijkheid en huilen. De maatschappelijk kwetsbare respondenten kennen Kind en Gezin en gaan er ook op consultatie.

Leerkracht van de kinderen/CLB

Opvoedingsondersteuning is onderdeel van het takenpakket van leerkrachten, leerlingenbegeleiders, GOK-leerkrachten, directie en CLB-medewerkers. Daar waren de respondenten het over eens. Ouders zeggen opvoedingsspanningen te bespreken met de leerkracht van hun kinderen. Leerkrachten bevestigen dit. Maar ook de leerlingenbegeleiders en GOK-leerkrachten uit de focusgroep zeggen regelmatig aangesproken te worden door ouders. Volgens hen zitten ouders met de vraag of een bepaald gedrag zich enkel thuis, of ook op school stelt. Dit is belangrijk om te achterhalen wat de oorzaak van probleemgedrag is.

Ouders in de focusgroepen stappen zelf niet vaak rechtstreeks naar het CLB. De vragen die ze daar stellen betreffen voornamelijk het schoolse gebeuren en leerproblemen.

De maatschappelijk kwetsbare respondenten bespreken af en toe opvoedingsaspecten met de leerkracht van hun kind. Ze zien hen als een vertrouwenspersoon. Ze zijn echter niet op de hoogte van het bestaan van het CLB.

Hulpverlening

Enkele respondenten hebben ooit zelf beroep gedaan op een hulpverlener of hulpverleningsinstantie maar dit is zeker niet algemeen van toepassing. Voor de respondenten maakt het al of niet geen verschil of ze hun vraag stellen aan een 'ondersteuner' of een 'hulpverlener'. Ze zoeken naar een oplossing en wie die geeft is niet zo belangrijk.

Er werden tijdens de focusgroepen voorbeelden gegeven van therapeuten of psychologen waaraan men 'lichtere vragen' stelt. Men komt bij hen terecht via het persoonlijke sociale netwerk, bijvoorbeeld via collega's of mama's aan de poort. Twee ouders stelden hun vraag naar ondersteuning aan medewerkers van het CGG. Professionele opvoedingsverantwoordelijken die zelf niet de ondersteuning kunnen bieden die de ouder van hen vraagt, verwijzen soms door naar opvoedingshulp. Naast het CGG, verwijzen ze ook door naar een CKG of het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg.

Andere

Er werden nog andere aanbieders van opvoedingsondersteuning vermeld tijdens de focusgroepen. Tv-programma's als 'de nanny', waarin een opvoedingsexpert aan huis komt en een gezin opvoedingsadvies geeft, worden veel bekeken. Veel ouders passen de tips die er aan bod komen zelf toe.

Eén ouder en één professionele ondersteuner hebben al beroep gedaan op de opvoedingswinkel te Genk. De bekendheid van dit aanbod is groot. In elke focusgroep – uitgezonderd de focusgroep

maatschappelijk kwetsbaren - waren er meerdere respondenten die de opvoedingswinkel en haar basisprincipes kennen.

Hoe ondersteunen?

Ouders en andere opvoedingsverantwoordelijken hebben regelmatig nood aan een uitlaatklep en geruststelling. Volgens de respondenten moeten professionele ondersteuners ouders/opvoeders erkennen in hun ongerustheid, maar ook in hun opvoedingsverantwoordelijkheid.

De meerwaarde van een professionele ondersteuner ligt volgens de respondenten in de informatie die men kan bieden en het neutrale, objectieve advies. Ouders zijn vaak op zoek naar een ondersteuner die geen emotionele relatie heeft met het kind, zodat deze ondersteuner - onafhankelijk van eigen gevoelens - een neutrale kijk op de situatie kan geven. Als deze neutrale instantie de ouder dan ook nog bevestigt in zijn opvoeding, zijn ze tevreden over het aanbod.

De verpleegkundige van **Kind en Gezin** stelt binnen de focusgroep hun aanbod in de regio als volgt voor:

In de eerste plaats kan de ouder met alle vragen terecht tijdens vooraf bepaalde consultmomenten op het consultatiebureau. Indien de vraag van de ouder niet kan beantwoord worden tijdens deze consultatie, die ongeveer tien minuten duurt, brengt een verpleegkundige een huisbezoek, indien de ouder dat wenst. Mogelijk worden er meerdere huisbezoeken gebracht, totdat de opvoedingsvraag beantwoord is. Indien de verpleegkundige de

ouder niet kan verder helpen, doet zij een beroep op de opvoedingsconsulent die mogelijk samen met de verpleegkundige op huisbezoek gaat.

Binnen de focusgroep **onderwijsveld** is een consensus over opvoedingsondersteuning als een onderdeel van het takenpakket. Maar hoe ver leerkrachten, leerlingenbegeleiders, directie en CLB-medewerkers moeten gaan is niet duidelijk. Enerzijds zijn er die strikt houden aan de eindtermen en enkel hierbinnen ondersteunen. Aan de andere kant zijn er leerkrachten en leerlingbegeleiders die zorgverbreding en gelijke onderwijskansen ruim interpreteren en begeleidende taken opnemen. In de groep wordt het voorbeeld gegeven van contact leggen met de dokter van een kind of ouders en kind vergezellen naar een afspraak met een hulpverlener.

Maar voor alle professionele opvoedingsverantwoordelijken in de groepen geldt dat ze indien nodig **doorverwijzen**. De respondenten zijn het erover eens dat het belangrijk is tijdig door te verwijzen. 'Schoenmaker blijf bij je leest' is gezegd. De neiging om door te verwijzen is groter indien de vraag medische aspecten betreft of indien het een opvoedingsprobleem betreft.

Maar volgens verschillende deelnemers worden ook eenvoudige vragen (naar ondersteuning) nogal eens doorverwezen naar hulpverleners. Maar – en dat werd tijdens de focusgroepen vaak verteld – wordt de hulpverlening geplaagd door lange wachtlijsten.

De respondenten vinden het niet altijd eenvoudig om gericht door te verwijzen naar **hulpverleners** of **hulpverlenende instanties**. Ten eerste zijn er de lange wachtlijsten, ten tweede vinden opvoedingsverantwoordelijken vaak de drempel naar de

hulpverlening te hoog. Ten slotte zeggen enkele respondenten dat ze de sociale kaart niet kennen en altijd naar dezelfde (gekende) instantie doorverwijzen. Sommigen van hen hebben een hulpverlener in hun netwerk, die hen adviseert met betrekking tot doorverwijzen.

Indien de respondenten zelf bijkomende expertise nodig hebben om ondersteuning te kunnen bieden, kunnen ze terecht bij vrienden, collega's of bij de overkoepelende/inrichtende dienst van hun werkgever.

3.3. Tevredenheid over de opvoedingsondersteuning

Het institutionele aanbod aan opvoedingsondersteuning is in de regio Tongeren bijna onbestaande volgens de respondenten. **Kind&Gezin** is bij iedereen bekend, ook bij maatschappelijk kwetsbare respondenten. Kind&Gezin heeft echter het imago vooral preventief te werken rond gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen. Heet specifieke aanbod naar opvoedingsondersteuning is nog niet of onvoldoende bekend bij de ouders.

De medisch preventieve dienstverlening van Kind en Gezin betreft kinderen op voorschoolse leeftijd. Tijdens de schoolleeftijd neemt het CLB de rol van Kind en Gezin over. Het **CLB** staat bij de ouders

echter vooral bekend als ondersteuner op het gebied van schools gebeuren. Enkel in de focusgroep 'onderwijs' wordt CLB erkend als 'algemene opvoedingsondersteuner'. Ouders komen meestal bij het CLB terecht na doorverwijzing van een leerkracht. Dit is volgens een CLB medewerker niet ideaal omdat er weinig intrinsieke motivatie is en hierdoor de adviezen niet opgevolgd worden. Het streefdoel van het CLB is dan ook om 'vraaggestuurd' te werken maar in de praktijk (volgens de gesprekken) wordt het CLB weinig beschouwd als instantie waar je met opvoedingsonzekerheid terecht kan.

Tijdens de focusgroep 'onderwijs' vertelt een deelnemer hoe haar school een spreekuur voor ouders organiseert, zodat ze opvoedingsvragen kunnen stellen en opvoedingsproblemen aankaarten. Het was wel de enige school (vertegenwoordigd in de focusgroep) waar er op zulke expliciete wijze overleg wordt georganiseerd tussen school, CLB en ouders. Dit initiatief wordt volgens deze respondent door iedereen als uitermate positief ervaren. In de andere scholen verloopt het contact met de ouders – uitgezonderd tijdens oudercontacten - eerder 'ad hoc' en informeel. Deze informele contacten zijn volgens de ouders in de focusgroepen echter heel belangrijk.

De respondenten van de focusgroep onderwijs staan **kritisch tegenover sommige ouders** van hun leerlingen. Deze ouders zouden hun opvoedingsverantwoordelijkheid willen afschuiven op de leerkracht, CLB en de school. In de focusgroep ouders wordt dat zeker niet bevestigd. De ouders zien leerkrachten en CLB als ondersteuner in hun opvoeding, maar verwachten niet dat de school de opvoeding uit handen neemt. Dit wordt ook bevestigd in de focusgroep met maatschappelijk kwetsbaren. Ouders vinden het spijtig dat de contacten met leerkrachten – indien ze in de

onmogelijkheid zijn om de kinderen te gaan afhalen aan de schoolpoort – beperkt blijven tot de oudercontacten en enkel gaan over de schoolse prestaties van hun kinderen.

De dienstverlening die de **opvoedingswinkel** te Genk bood aan één respondent (focusgroep ouders) werd als heel positief ervaren. Het concrete advies dat men daar gaf en het feit dat de begeleider in kwestie de tijd nam om te luisteren en zich in te leven in de specifieke gezinssituatie, werd uitermate geapprecieerd. De andere respondenten van deze focusgroep werden door het enthousiasme van deze deelnemer aangestoken en uitten hun wens om ook in Tongeren een opvoedingswinkel te hebben.

Elke ondersteuning die wordt geboden door opvoedingsverantwoordelijken die in dezelfde opvoedingssituatie zitten, wordt als positief ervaren. Er werden voorbeelden gegeven van een **moedergroep**, georganiseerd door de kraamafdeling waar men net was bevallen en praatavonden met ouders van kinderen van dezelfde leeftijd. Het is voor de respondenten een hele geruststelling te weten dat iedereen wel eens opvoedingsvragen heeft en dat je daar niet alleen mee staat.

Er werden ook **minder positieve ervaringen** gerapporteerd tijdens de focusgroepen. Beide voorbeelden betreffen ervaringen met hulpverleners. Eén ouder richtte zich met een vraag naar ondersteuning tot het plaatselijke CGG. De vraag van deze ouder werd echter 'te licht' bevonden: er werd niet aan haar vraag voldaan omdat het geen hulpvraag betrof. Een andere ouder deelde haar opvoedingsonzekerheid met haar huisarts. Deze ging hier niet dieper op in en gaf het gevoel de vraag niet ernstig te nemen.

3.4. Bijkomende wensen en behoeften

De respondenten zijn het eens over de minieme omvang van het bestaande aanbod aan opvoedingsondersteuning in de regio Tongeren. Maar of dit aanbod verder moet worden uitgebouwd, daarover is men niet in alle focusgroepen zeker. Uit de concrete ervaringen blijkt dat *de neiging tot het stellen* van opvoedingsvragen klein is in de regio. Men verwijst hierbij naar '*de mentaliteit in de regio.*'

De vraag naar factoren die opvoedingsondersteuning bevorderen geeft volgende elementen. Vooreerst moet de vraag naar ondersteuning vanuit de opvoedingsverantwoordelijke zelf komen, hij/zij moet 'eigenaar' zijn en blijven van de vraag. De opvoedingsverantwoordelijke moet in de eigen verantwoordelijkheid gerespecteerd en versterkt worden. Een goede ondersteuning is voor de deelnemers bovendien 'opbouwend' van aard: de ondersteuner vertrekt van wat goed loopt in de opvoeding.

We destilleerden uit de ervaringen van de respondenten enkele voorwaarden waaraan een aanbod opvoedingsondersteuning idealiter voldoet. Het is voor de respondenten belangrijk dat er in de regio één, herkenbaar aanspreekpunt is, waar alle opvoedingsverantwoordelijken terecht kunnen. Er is bovendien ook nood aan informatie over allerlei opvoedkundige thema's. De respondenten vinden deze informatie vaak op eigen houtje, maar de informatie moet beter beschikbaar zijn. Instanties die opvoedingsondersteuning aanbieden moeten laagdrempelig zijn. Bijvoorbeeld in de vorm van een 'inloophuis' of 'opvoedingswinkel'.

De vrees blijft echter dat er nog altijd drempels zullen zijn voor bepaalde groepen (anderstaligen, maatschappelijk kwetsbaren). Hiervoor moet op zoek gegaan worden naar geëigende methodieken. Tot slot wordt gezegd dat een ondersteuning niet te vrijblijvend mag zijn, opvolging is soms aangewezen en noodzakelijk. Maar dit is gesteld als 'in sommige gevallen'.

Verschillende respondenten waren opgetogen over de idee een opvoedingswinkel te hebben in Tongeren. Het basisprincipe van de opvoedingswinkel, namelijk een laagdrempelig aanspreekpunt, is aantrekkelijk.

4. DEEL III: BESLUIT EN AANBEVELINGEN

Besluit en aanbevelingen zijn een synthese van de onderzoeksresultaten. Het perspectief van waaruit besluit en aanbevelingen geformuleerd worden is de doorgenomen literatuur en beleidsdocumenten.

4.1. Besluit

4.1.1 Opvoedingsvragen

In de focusgroepen wijt men de toename van het aantal opvoedingsvragen aan een stijgende opvoedingsonzekerheid waarmee de huidige generatie ouders en andere opvoedingsverantwoordelijken geconfronteerd wordt. Indien gepeild wordt naar eventuele andere verklarende factoren voor de toename van het aantal vragen (bijvoorbeeld lagere meldingsdrempel) heeft men 'geen idee'.

Uit het onderzoek blijkt dat er een grote diversiteit is aan opvoedingsvragen. De opvoedingsvragen bestrijken alle opvoedingsterreinen, afhankelijk van de leeftijd van het kind. Alleenstaande ouders stellen niet noodzakelijk andere vragen dan ouders-met-partner, maar ze hebben bijkomende vragen ten gevolge van hun unieke opvoedingsverantwoordelijkheid. De opvoedingsvragen van de ouders in de focusgroep maatschappelijk kwetsbaren bleken inhoudelijk niet te verschillen van de opvoedingsvragen die in andere focusgroepen werden gerapporteerd.

Vragen zijn contextueel, hebben verband met het kind (leeftijd, ontwikkelingsfase), met de situatie van de eerste opvoeder (gehuwd, gescheiden, sociaaleconomisch,...) en met de 'vrager' en diens positie als opvoeder (ouder, professioneel, vrijwilliger,...). Ook diegene aan wie de vraag gesteld wordt speelt een rol in de aard van de vragen en de wijze waarop de vraag gesteld wordt.

We besluiten hier uit dat de situatie in Tongeren niet anders is dan de algemene tendens; er is onweerlegbaar een stijgende behoefte aan opvoedingsondersteuning. Dit leiden we af uit de vaststelling dat iedereen een stijging van het aantal opvoedingsvragen waarneemt en dit wijt aan opvoedingsonzekerheid.

Maatschappelijke ontwikkelingen als een verhoging van het aantal alleenstaanden met kinderen en de tijdsdruk bij tweeverdieners legt een extra klemtoon op de behoefte aan ondersteuning. Maar het is ook een signaal dat ouders de lat hoog leggen en het goed willen doen. Hier worden zij graag in bevestigd.

4.1.2 Opvoedingsondersteuning

Ouders en andere opvoedingsverantwoordelijken hebben enerzijds behoefte aan een klankbord en anderzijds aan neutraal, objectief pedagogisch advies. Ondersteuning is steeds 'opbouwend': het vertrekt van wat goed loopt en doet een beroep op de aanwezige kracht en mogelijkheden van de vrager. Ondersteuning neemt bijgevolg nooit de verantwoordelijkheid voor het probleem (of de opvoeding) over.

Sociaal netwerk

Dat klankbord wordt best geboden door het informele netwerk en liefst dan nog door personen met dezelfde opvoedingsverantwoordelijkheid en die in dezelfde context zitten. Het is dan ook belangrijk om contacten tussen opvoedingsverantwoordelijken te stimuleren. Het voorbeeld van moedergroepen met kinderen in dezelfde leeftijdscategorie, werd verschillende keren aangehaald door de respondenten.

Op basis van de gespreksrondes is het besluit dat een informeel netwerk de eerste ondersteuning biedt. Partner, familie, vrienden worden vrijblijvend geraadpleegd en aangesproken, vooral met de bedoeling om geruststelling te krijgen. Als er meer aan de hand is en die geruststelling niet zomaar kan gegeven worden, wordt het als moeilijker en delicaat ervaren. Belangrijke opmerking uit de groepen is ook dat niet iedereen in dezelfde mate over deze netwerken beschikt. Voornamelijk alleenstaande ouders en maatschappelijk kwetsbaren worden hierbij genoemd. Niet enkel voor deze groepen maar algemeen wordt de behoefte uitgesproken naar een uitbreiding/verbreding van informele netwerken. Een gesprek onder 'gelijken' creëert geruststelling (iedereen maakt dit mee), de deskundigheid zit in de groep en is van iedereen (empowerend) en de persoonlijk-emotionele betrokkenheid (het zogenaamde delicate aspect) is veel minder aanwezig dan in familierelaties.

Uit de gesprekken blijkt echter dat het aanbod van dergelijke groepen in Tongeren erg klein is. Het enige voorbeeld dat gekend,

en gewaardeerd wordt, is⁹ de bijeenkomst 'babymassage', georganiseerd door Kind en Preventie op het consultatiebureau.

Actoren in de professionele context

Indien geruststellen niet voldoende is en er nood is aan neutraal, objectief advies komt dit volgens de gespreksdeelnemers best van deskundigen. Over wie gaat het dan?

De **huisarts** is een belangrijke pijler in de preventie, en dus ook voor opvoedingsondersteuning. De huisarts kent vaak de historie van het gezin, werkt laagdrempelig en spreekt de maatschappelijk kwetsbaren aan. Het hoeft dus niet te verbazen dat ouders en andere opvoedingsverantwoordelijken bij hen te rade gaan met opvoedingsvragen of –spanningen. De huisarts is echter medisch geschoold en niet pedagogisch of psychologisch. Uit de gesprekken komt naar voren dat de huisarts inderdaad een belangrijke vertrouwenspersoon is, voornamelijk voor ouders. Tegelijkertijd wordt ook bevestigd dat dit vooral betrekking en effect heeft op medische of gezondheidsvragen.

Kind en Gezin is een tweede belangrijke opvoedingsondersteuner. Kind en Gezin heeft een grote bekendheid en een groot bereik bij jonge ouders. Ook bij de groep maatschappelijk kwetsbare ouders is Kind en Gezin bekend als ondersteuner. In het onderzoek stellen we vast dat K&G bij ouders voornamelijk gekend is als vaccinator en

---

⁹ Het is een bijeenkomst 'babymassage' voor jonge ouders, en blijkbaar een zeer goede gelegenheid om samen te praten over opvoeding.

ondersteuner op het vlak van ontwikkeling en gezondheid van het jonge kind. Het ruimere aanbod bij opvoedingsvragen, met name het spreekuur opvoedingsondersteuning, is bij de deelnemende ouders aan de focusgroepen niet gekend.

Binnen het onderwijsveld zijn voornamelijk de **leerkrachten en leerlingenbegeleiders of GOK-leerkrachten** belangrijke partners van de ouders. De leerkracht van de kinderen kent de kinderen natuurlijk ook heel goed, zeker in het basisonderwijs, zij het veelal binnen de schoolcontext.

De dynamiek die binnen deze focusgroep getoond werd toont aan dat onderwijs positief betrokken is bij het thema opvoedingsondersteuning. Wel stellen we vast dat de functieopdrachten in het kader van zorgverbreding ruimte voor interpretatie laten en ook verschillend ingevuld worden, zelfs binnen eenzelfde school.

We mogen besluiten dat de ouders leerkrachten algemeen beschouwen als zeer belangrijke partners in de opvoeding van hun kinderen. Volgens sommige leerkrachten gaat dit zelfs (te) ver. Vanuit onzekerheid zouden ouders (te) veel verantwoordelijkheid bij de school leggen. Maar het is in ieder geval duidelijk dat de verwachtingen naar school en leerkrachten ruimer zijn dan enkel het 'schoolse/leer aspect'. Dit is structureel ingebed in het Vlaamse onderwijsbeleid en in de scholen, maar in de praktijk leeft de vraag naar concretere handvatten voor deze zorgverbreding.

Uit de gesprekken met ouders en dit is bevestigd in de focusgroep onderwijs, wordt het **CLB** door ouders geraadpleegd indien er opvoedingsvragen of – spanningen zijn in verband met het schoolse gebeuren of indien ze door de school worden doorverwezen. Het

CLB neemt in de bevroegde regio een eerder beperkte rol in betreffende ondersteuning van opvoedingsverantwoordelijken. In de focusgroep maatschappelijk kwetsbaren is ze als instantie zelfs niet gekend. Het antwoord van een CLB medewerker hierop is dat zij vraaggestuurd werken. Wij stellen vast dat dit bij de respondent ouders niet als dusdanig begrepen is en de drempel naar het CLB zeer hoog is.

Uit het onderzoek in Tongeren besluiten we dat er geen lokaal gestructureerd overleg noch lokale afstemming is in een aanbod opvoedingsondersteuning. Dit heeft uiteraard een aantal gevolgen. Eén daarvan is dat ouders met een opvoedingsvraag daarmee nogal eens in de **hulpverlening** terecht komen: CGG, CGK of particuliere psychologen. Opvoedingsondersteuning behoort niet tot hulpverlening maar tot preventie. Ouders met een vraag hebben geen boodschap aan dit onderscheid, zij willen een antwoord. Toch creëert dit negatieve effecten. Hulpverlening kampt al met wachtlijsten en bovendien wordt de drempel om opvoedingsvragen te stellen nog hoger. Het is immers belangrijk dat opvoedingsvragen binnen preventie een antwoord krijgen en niet geproblematiseerd worden.

Uit het onderzoek blijkt duidelijk dat het onderscheid tussen hulpverlening en preventie niet duidelijk is voor de respondenten. Zij (h)erkennen wel de continuümgedachte tussen preventie en hulpverlening en zien preventie in functie van het vermijden van problemen. Er mag en hoeft van ouders niet verwacht worden dat zij die lijn trekken want het is een lijn van beleid en bevoegdheden.

Uit de gesprekken met opvoedingsondersteuners komt naar voren dat doorverwijzen voor hen een belangrijke functie is. Maar het

wordt vooral voorgesteld als een probleem. Er zijn lokaal geen afspraken noch informatie beschikbaar. Ieder zoekt het voor zichzelf uit. Door de lange wachtlijsten waarmee de hulpverlening wordt geconfronteerd, ervaren ze doorverwijzen nogal eens als 'nutteloos'. Bovendien worden de respondenten – na doorverwijzing – vaak niet op de hoogte gehouden van de verdere stappen die in dat dossier worden genomen. En soms is het niet duidelijk naar welke instantie men best verwijst. Het is niet enkel een probleem van diegene die verwijst maar ook voor de doorverwezen persoon een bron van frustratie om 'van het kastje naar de muur' gestuurd te worden.

4.2. Aanbevelingen

De fundamentele aanbeveling heeft betrekking op de noodzaak om opvoedingsondersteuning in al haar vormen, professionele en niet professionele, zichtbaar te maken in de regio.

Opvoedingsondersteuning is nu een algemeen erkende en stijgende 'behoefte' en een 'diffuus' aanbod. Het is moeilijk de weg naar opvoedingsondersteuning te vinden want de weg is niet aangelegd. Hiervoor is in de eerste plaats samenspel van lokale private actoren en lokaal bestuur nodig. Lokaal overleg zorgt voor afstemming tussen actoren, zichtbaarheid van wat is en wat niet is en werkt nieuwe acties uit.

De lokale overheid is de aangewezen instantie om de regierol op te nemen. De lokale overheid is de draaischijf waar beleidskeuzen en plaatselijke dynamiek elkaar vinden in haalbare en gedragen realisaties. Dit is de kern van lokaal sociaal beleid.

4.2.1 Sociaal netwerk

Het belang van het sociale netwerk als eerste ondersteuner is niet te onderschatten. Dit is sterk complementair met contacten tussen opvoedingsverantwoordelijken onderling, zoals 'de ouders aan de schoolpoort'. Naast deze 'toevallige' contacten die op informele basis ontstaan, is het aangewezen onderlinge uitwisseling aan te

moedigen door middel van een laagdrempelig aanbod. Dit is bijvoorbeeld een praatgroep, themabijeenkomst of educatieve activiteit rond opvoeding. Diverse organisaties komen in aanmerking om hierin een initiatief te nemen (mutualiteit, scholen, K&G, kinderopvang, LOP, oudercomité, gezinsbond, jeugdwerk, basiseducatie, sociaal-culturele verenigingen, CAW...) Op dit ogenblik is het aanbod nog erg beperkt in de regio.

4.2.2 Actoren in de professionele context

De brede maatschappelijke (contact)functie van de **huisarts** moet gebruikt en versterkt worden. De huisarts is een medium voor diverse functies van opvoedingsondersteuning. In eerste instantie 'het luisterende oor' bieden, informatie ter beschikking stellen (folders,...), eventueel gericht doorverwijzen.

Hiervoor is het aangewezen dat de huisartsen voldoende deskundigheid hebben/opbouwen (bespreking in de kring, opnemen als thema voor bijscholing, ...) Voor de coördinatie van deze taken is afvaardiging in een overleg rond opvoedingsondersteuning noodzakelijk. Binnen dit (nog op te richten) overleg kan initiatief genomen worden om de huisartsen in de regio te ondersteunen zodat zij hun functies in opvoedingsondersteuning kunnen uitwerken.

Wil **K&G** haar aanbod op het vlak van opvoedingsondersteuning waarmaken, kampt zij in de regio met een probleem van profilering. Het aanbod van Kind en Gezin op het vlak van opvoedingsondersteuning is nog onvoldoende gekend bij het brede doelpubliek. Het bekend maken van het aanbod

opvoedingsondersteuning, meerbepaald het spreekuur opvoedingsondersteuning, en het uitdragen van deze deskundigheid is nodig.

Binnen **onderwijs** is een dynamiek aanwezig met betrekking tot opvoedingsondersteuning en daar moet op verder gegaan worden. Er is nood aan conceptvorming en concrete afspraken en richtlijnen rond 'hoe en tot waar ondersteunen'. Dan kan men evolueren van eerder individuele inschattingen naar een 'gedeeld zorgbeleid'. Ook het belang van 'het praatje aan de schoolpoort' met leerkrachten mag niet onderschat worden. Een concept rond opvoedingsondersteuning door de school omvat afspraken rond de bereikbaarheid en beschikbaarheid naar ouders. Dit vanuit het gegeven dat ouders leerkrachten als belangrijke opvoedingspartner beschouwen, maar leerkrachten de opvoedingsverantwoordelijkheid niet overnemen. Naast de behoefte aan een duidelijk kader is er behoefte aan opvolging en ondersteuning van individuele leerkrachten en/of zorgcoördinatoren. Dit kan bijvoorbeeld door middel van intervisie en/of supervisie rond concrete begeleidingsvragen/cases. Lokaal overleg opvoedingsondersteuning biedt hier een kader en zorgt voor lokale afstemming.

Ook het CLB kampt, algemeen in de regio, met een probleem van beeldvorming. De rol waarin zij gekend zijn is die van deskundige op het vlak van schoolse moeilijkheden, met een hoge drempel. Zij moeten hun aanbod communiceren en waarmaken. En dit in overleg en naar al hun partners, in de eerste plaats de school/(en) waar zij aan verbonden zijn. Naar de groep van gezinnen in maatschappelijke kwetsbaarheid moet gezocht worden naar gepaste vormen om hen te bereiken.

Al de genoemde actoren ervaren moeilijkheden met betrekking tot hun **doorverwijsfunctie**. Naast het zichtbaar maken van het aanbod op het vlak van opvoedingsondersteuning is er behoefte aan kennis van de sociale kaart betreffende hulpverlening. Dit kan op diverse wijzen vorm krijgen en vraagt een lokale dynamiek en keuze. Maar om dit te realiseren komen we opnieuw bij de fundamentele behoefte aan een lokaal overleg opvoedingsondersteuning.

4.2.3 Behoeftte aan bijkomend aanbod?

Is er behoefte aan bijkomend aanbod? De respondenten beweren van wel, maar zijn ook onzeker. Enerzijds vragen zij naar een laagdrempelig en zichtbaar aanbod (zie het enthousiasme voor een opvoedingswinkel) anderzijds twijfelen zij aan de vraagbereidheid *'de mentaliteit van de regio...'*

Maar deze 'drempel' naar het stellen van vragen is een consequentie van de kenmerken van het bestaande aanbod. De professionele en vrijwillige actoren zijn gekend (huisarts, onderwijs, CLB, K&G, jeugd en vrije tijd) maar missen in de regio profilering *rond opvoedingsondersteuning*.

'De mentaliteit van de regio' zou wel eens kunnen betekenen dat mensen wachten op een initiatief. **Een initiatief dat het aanbod in de regio duidelijker, laagdrempelig en toegankelijk maakt en uitnodigt tot het stellen van opvoedingsvragen.** En dit naar alle gezinnen, met gebruik van aangepaste methodieken voor specifieke doelgroepen (kansarm, anderstalig, vluchteling,...) Het is

aan de lokale beleidsverantwoordelijken om een initiatief te nemen en dit samen met de beleidsverantwoordelijken van de sectoren uit te werken.

De samenwerking in de stuurgroep die aan de basis ligt van dit onderzoek en de gedrevenheid van de gesprekspartners in de diverse focusgroepen indiceren dat hiervoor een draagvlak is.

5. LITERATUUR

Aussems, Suzan. (2007) Opvoedingsondersteuning onderzocht. Amsterdam: SWP.

Colpin, H. (2001) Opvoedingsondersteuning voor ouders. Caleidoscoop, 13:4, 14.

Colpin, H., Vandemeulebroecke, L. (2002) Legitimering van opvoedingsondersteuning. In Vandemeulebroecke, L., Van Crombrugge, H., Janssens, J. & Colpin, H. (Eds.), Gezinspedagogiek. Deel II: Opvoedingsondersteuning. (pp. 31-52). Leuven: Garant.

Debbaut, Y., Weekers, H., Van den Bruel, B. (2005) Het Australische triple P. Een veelbelovend model voor opvoedingsondersteuning? In Tijdschrift voor Welzijnswerk. 29^e jaargang, nr 272, p 11-21.

Goris, R. (2007) Help ons opvoeden! In Weliswaar, Welzijnsmagazine voor Vlaanderen, nr. 74, februari-maart 2007, 8-9.

Kousemaker, N.P.J., Timmers-Huigens, D. (1985) Pedagogische hulpverlening in de eerste lijn. Tijdschrift voor Orthopedagogiek, 24, 549-565. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Snyers, K., Colpin, H. (2001) Behoeftte aan opvoedingsondersteuning. Een onderzoek bij ouders in Maasmechelen. Leuven: Garant.

Vandemeulebroecke, L., Nijs, K. (2005) De opvoeding is (g)een krachtmeting. In: Weliswaar, Brussel Jrg 10, n° 61, 21-24.

Vervotte, Inge (2005a) Beleidsbrief 2005-2006. Welzijn, volksgezondheid en gezin. Brussel.

Vervotte, Inge (2005b) Globaal Plan Jeugdzorg. De kwetsbaarheid voorbij. Opnieuw verbinding maken. Brussel.

Vervotte, Inge (2006) Beleidsbrief 2006-2007. Welzijn, volksgezondheid en gezin. Brussel.

Vlaamse Regering (2004) Regeerakkoord 2004-2009: Vertrouwen geven, verantwoordelijkheid nemen. De ontplooiing van Vlamingen en Vlaanderen duurzaam bevorderen. Een zorgzame, lerende samenleving. Goed en doelmatig bestuur. Vlaamse Regering 2004 – 2009. Brussel.

Vlaamse regering (2007) Decreet van 13 juli 2007 houdende de organisatie van opvoedingsondersteuning. B.S.14.VIII.2007.

Walgrave, Lode (1996) Confronterende jongeren. Universitaire pers, Leuven.

6. BIJLAGEN

Gespreksgids Focusgroepen

De spelregels van de focusgroep

Doelstelling van het onderzoek: ‘ Dit onderzoek wordt door SEIN van de Universiteit Hasselt uitgevoerd in opdracht van Preventie Jongerenwelzijn regio Limburg. Met dit onderzoek willen we nagaan welke de behoeften aan ondersteuning zijn van opvoeders. Het gaat dus over alle opvoedingsvragen waarmee jullie al werden geconfronteerd. Wij hebben het enkel over opvoedingsvragen en niet over opvoedingsproblemen of crisissen. Dit gesprek gaat dan ook niet over hulpverlening maar wel over ondersteuning.

Doelstelling van het gesprek: ‘We zitten hier samen om te luisteren en te leren van jullie. Jullie zijn immers elke dag met opvoeden bezig zijn. Het is de bedoeling om vandaag heel concreet te kijken naar de vragen en spanningen die soms ontstaan in een opvoedingsrelatie’.

Verder is ook mijn collega, **xxx** aanwezig. Zij zal aandachtig luisteren naar datgene wat jullie vertellen, wat jullie belangrijk vinden, wat jullie meningen zijn. Zij heeft zelf geen actieve inbreng.

Mijn rol bestaat erin om het groepsgesprek in goede banen te leiden. Ik waak erover dat iedereen aan het woord komt: alle meningen zijn belangrijk. Je moet zeggen wat je denkt en voelt en er geen rekening mee houden dat anderen mogelijk een andere mening hebben. Het is niet de bedoeling dat we het gesprek

eindigen met één grote gedeelde mening, maar dat we de verschillen en de veelheid aan ideeën naast elkaar laten bestaan.

Geluidsopname (enkel voor onderzoekers – verwerking en rapportering).

Anonimiteit (verwerking en rapportering).

Voorstellingsronde

- Iedereen zegt zijn naam, beroep en organisatie waarvoor men werkt.
- Actief in het werkveld onderwijs/ouders/vrije tijd/kinderopvang?
- Welke opvoedingsrollen neemt men op?
- Hoe lang neemt men deze rollen al op?
  - Voor ouders: hoe oud is het oudste kind?
  - Voor leerkrachten: hoe lang is men al leerkracht?
  - ...

Concrete ervaringen

Als opvoeder

TOELICHTING: 'Volgende vragen gaan enkel over jullie als (pleeg)ouder, als opvoeder van je eigen kinderen/kinderen die onder jouw hoede zijn.

Hebben jullie het afgelopen jaar vragen gehad bij het opvoeden van je eigen kinderen?

Waarover gingen deze vragen (*onderzoeker verzamelt antwoorden op flip-over*)?

- Op welke opvoedingsterreinen hadden deze vragen betrekking?
- Betroffen ze meerdere opvoedingsterreinen?
- Hoe belastend waren ze voor de opvoedingsrelatie?

Wat was er nodig om een antwoord te krijgen op deze vragen? Hoe heb je deze vragen opgelost?

Hebben jullie iemand of een instantie aangesproken om deze ondersteuning te verkrijgen (*onderzoeker verzamelt antwoorden op flip-over*)?

- Waarom wel/niet?
- Indien niet: Wat heeft je tegengehouden/verhindert?
- Indien wel:
  - Aan wie of welke instantie hebben jullie deze vraag gesteld?
  - Hoe hebben jullie deze vraag gesteld (via persoonlijk contact)?
  - Waarom hebben jullie deze vraag aan die persoon of instantie gesteld?
  - Vonden jullie de ondersteuning of informatie bij iemand of een instantie in de regio Tongeren?

Waren jullie tevreden over de ondersteuning die u kreeg?

- Waarom wel/niet?
- Wat had anders gemoeten? Wat was volgens jullie de ideale procedure om deze vraag te beantwoorden of de nodige ondersteuning te bieden?

Als opvoedingsondersteuner

TOELICHTING: Volgende vragen gaan enkel over jullie als opvoedingsondersteuner, als ondersteuner van (andere) ouders/leerkrachten/leiders van een jeugdbeweging/medewerkers kinderopvang. Het betreft enkel ondersteuning bij opvoedingsvragen NIET bij opvoedingsproblemen.

Werd er het afgelopen jaar aan jullie een of meerdere vra(a)g(en) gesteld naar ondersteuning of informatie met betrekking tot opvoeden?

Wie stelde deze vragen?

Waarover gingen deze vragen (*onderzoeker verzamelt antwoorden op flip-over*)?

- Op welke opvoedingsterreinen hadden deze vragen betrekking?
- Betroffen de vragen meerdere opvoedingsterreinen?
- Hoe belastend waren de vragen of spanningen voor de opvoedingsrelatie?

Wat was er nodig om een antwoord te krijgen op deze vragen? Hoe heb je deze vragen opgelost?

Hebben jullie een antwoord kunnen bieden op deze vragen (*onderzoeker verzamelt antwoorden op flip-over*)?

- Waarom wel/niet? (randvoorwaarden!)
- Wat hebben jullie willen doen en niet kunnen doen? Waarom?
- Hebben jullie doorverwezen naar een andere persoon of dienst?
  - Welke?
  - Waarom deze persoon of dienst?

- Hadden jullie zelf meer informatie of expertise nodig om deze informatie of ondersteuning te kunnen bieden?
  - Welke bijkomende informatie of expertise nodig hadden jullie nodig?
  - Hebben jullie deze verkregen?
  - Waar/van wie/van welke dienst hebben jullie deze verkregen?

SWOT-analyse

Bij welke diensten of personen in en buiten de regio Tongeren kunnen jullie terecht met vragen rond opvoeden
(onderzoeker verzamelt antwoorden op flip-over)?

In hoeverre vinden mensen elkaar om over opvoeding te praten?

Is dit aanbod vanuit uw persoonlijke, sociale netwerk voldoende, volstaat dit?

- Waarom wel/niet?

Is dit aanbod aan instituties voldoende, volstaat dit?

- Waarom wel/niet?

Moet het bestaande aanbod verbeterd of aangepast worden?

- Waarom?
- Welke diensten moeten verbeterd of aangepast worden?
- In welke zin moet het verbeterd of aangepast worden?

Moet het bestaande aanbod aangevuld worden?

- Waarom?
- Welke diensten moeten bijkomend voorzien worden?
- Moeten deze diensten vraaggestuurd of outreachend werken?
- Moeten deze diensten gedecentraliseerd/wijkgericht werken?

Is het belangrijk om met opvoedingsvragen in de eigen regio terecht te kunnen?

- Waarom wel/niet?

Betekenis van de gehanteerde begrippen.

Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB): Een dienst waarop leerlingen, ouders, leerkrachten en schooldirecties een beroep kunnen doen voor informatie, hulp en begeleiding.

www.ond.vlaanderen.be/CLB

Jongerenwelzijn: Het Agentschap Jongerenwelzijn maakt deel uit van het beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. De missie van het Agentschap is als volgt bepaald: "Wij organiseren samen met onze partners een kwaliteitsvolle preventie en hulpverlening voor kinderen en jongeren in een problematische leefsituatie om hun ontplooiingskansen te garanderen.

Jongerenwelzijn neemt de coördinatie op van de samenwerkingsverbanden en netwerken opvoedingsondersteuning en draagt zo bij aan de ontwikkeling van een aanbod dat problematische leefsituaties vermijdt."

www.vlaanderen.be/jongerenwelzijn

Kind en Gezin: intern verzelfstandigd Vlaams agentschap met bevoegdheid op drie domeinen:

- preventieve zorg tot 3 jaar (kraamzorg, huisbezoeken, regiohuizen)
- kinderopvang tot 12 jaar
- maatschappelijke positie van het kind (vertrouwenscentra, centra Voor kindercare en gezinsondersteuning, adoptiediensten)

www.kindengezin.be

Lokaal sociaal beleidsplan: het plan bedoeld in artikel 4 van het decreet van 19 maart 2004 betreffende het lokaal sociaal beleid. Het decreet heeft tot doel om te verzekeren dat iedereen een gelijke toegang krijgt tot het recht op een menswaardig bestaan.

www.vlaanderen.be/lokaalsociaalbeleid

Opvoedingswinkel: kan beschouwd worden als 'uithangbord' en laagdrempelig contactpunt voor het aanbod dat gerealiseerd wordt door een lokaal samenwerkingsverband opvoedingsondersteuning. Omwille van de grotere schaal van de bevolking en de

mogelijkheden om in de centrumsteden verschillende functies inzake opvoedingsondersteuning te integreren, is ervoor gekozen om in elke centrumstad een opvoedingswinkel op te richten.

Zorgcoördinator (onderwijs): Door de Vlaamse overheid gecreëerde en gesubsidieerde functie op school. De zorgcoördinator, vaak een leerkracht, helpt leerkrachten om leerproblemen bij leerlingen op te sporen, stippelt trajecten uit om die leerlingen te begeleiden en is de schakel met het CLB. Voor die taak wordt hij, afhankelijk van het aantal leerlingen dat extra zorg behoeft, deeltijds of voltijds vrijgesteld.

Zorgverbreding: Globale aanpak waarbij overheid, scholen en leerkrachten de leerkansen van alle leerlingen proberen te maximaliseren. Zij doen dit door rekening te houden met de specifieke eigenschappen van die leerlingen en vanuit een zo breed mogelijke kennis van de leefwereld en de sociale, economische en culturele condities waaronder de leerlingen opgroeien.

Leden stuurgroep

Eric Berx, regioverantwoordelijke Limburg, Agentschap Jongerenwelzijn, voorzitter stuurgroep
Natalie François, regioteamverantwoordelijke Kind & Gezin
Katrijn Kelchtermans, coördinator Steunpunt Opvoedingsondersteuning, Provincie Limburg
Riet Koninckx, gewestbestuurslid Gezinsbond Tongeren
René Nassen, Directeur Basisschool Merlijn
Lies Rondags, Preventieteam Limburg, Agentschap Jongerenwelzijn
Wendy op 't Roodt, preventieconsulent Preventieteam Limburg, Agentschap Jongerenwelzijn
Carina Thomis, deskundige – ondersteuner Lokaal Overleg Platform - GOK
Leen Vanhees, directeur VCLB Zuid-Limburg
Stijn Vliegen, JIP-verantwoordelijke Jeugddienst Stad Tongeren